

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 10 (400), serie nouă. Miercuri 17 martie 1999. Preț: 3.000 lei

JORGE LUIS BORGES

Am simțit că evocarea lui Stevenson era un fel de a-și lua rămas bun, nu un semn de pedanterie. Eu eram el și înțelegeam. Nu este de ajuns să trăiești momentele cele mai dramatice pentru a fi Shakespeare și a găsi fraze memorabile.

MARIA-LUIZA CRISTESCU

Spun, deci, că romanele lui Țic sunt o revelație: necatalogabile într-o ascendență literară. O scriitură de excelență, o construcție riguroasă, „fragmentaristă”, un grotesc tragic și tandru, o ritmică punctată de tăcerile sau respirația fiecărui personaj.

GHEORGHE SCHWARTZ

Chiar dacă la venirea sa la Constantinopol degringolada părea să fi fost încetinită, ruina avansând lent în unele locuri și retrăgându-se ușor din altele. Era acesta un progres? Sau, mai bine spus, era acesta progresul așteptat? Hotărât, nu!

DELIRUL ACADEMIC (IV)

Ar fi multe de comentat în urma dezvăluirilor și incriminărilor, scurse din pana academicianului Eugen Simion, comentatorul care, în funcție de vremuri, s-a plasat exact acolo unde a simțit că trage mai multe soloase. Poate pentru a reinvia unele personaje din panoplia lui Nenea Iancu, asupra căroră întârzie în faimosul interviu.

◆ Dar să nu trecem peste unele atacuri, efectuate cu garda deschisă, fiindcă există destule soluții și argumente pentru a le contracara. Ironia, care nu stă deloc la masă cu academicianul, dimpotrivă, îi trădează infirmitatea în acest sens, e - se crede! - la rădăcina unor afirmații. Pentru informarea domniei sale, cu toate propensiunile vindicative ce le are (deh, genul epistolar rămâne în vogă!), Mirela Roznoveanu nu e „doar în trecere prin țară”, ci, oricât s-ar împotrivi academicianul, se află în literatura română, grație operelor scrise. Gheorghe Grigurcu n-a publicat doar 500 de rechizitorii, ci 501, iar, dacă printre acuzații săi sunt persoane importante (exact, domnul Simion de câte ori e citat?), a cui e vina? Te poate invita cineva în instanță fără suficiente probe? ◆ Un pasaj suculent (!) și opulent (!) dedică domnul academician faimosului regătan Mitică. Il răsfășă în fel și chip, ajungând la astfel de concluzii: „Neserosul Mitică are momente de duioșie, este afabil, ține la amicii săi, respectă damele, nu-i în întregime odios, este doar superficial... Mitocanul de azi e cinic, nu mai respectă nici o lege morală, și, când se bagă în politică (și de regulă, se bagă) nu te mai înțelege deloc cu el”. ◆ Cine s-ar încumeta să descifreze subtextul acestui paragraf ar sesiza repede că stilul e omul, iar obsesiile acestuia, în orice postură s-ar afla, ar ieși la suprafață ca petele de untdelemn pe o apă, relativ liniștită. ◆ Mai ieri, omul care a scris mai multe cărți decât a citit, Dinu Săraru, se lăuda cu prezența domnului Simion în fundația sa privată „Niște țărani”. Teribilă captură! Ce asemănări există între Săraru și Mitică, nu-i greu de bănuț. În una din revistele conduse de academicianul sus pomenit, alt personaj notoriu, bard de Bărca, Adrian Păunescu, se desfășura pe zeci de pagini, oferindu-ne un regal de stupidități și mitocanii, concurând chiar și starea civilă a lui Fane Spăitoru. Ce-am mai putea adăuga după aceste afinități electice? Cei care se aseamănă se adună. Nu-s suficiente exemplele și laptele? Vom mai aduce în discuție, dacă va fi nevoie! Și le vom interpreta așa cum se cuvine.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru

o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Liviu Crișan (tehoredactor)

Floriana Gavrila (culegere computerizată)

Redacția și administrația:

Calca Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calca Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163
Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:
<http://bic.romlit.ro/email/luceafarul@bic.romlit.ro>

COLIVARII

de HORIA GÂRBEA

ată un subiect delicat pe care nu l-aș fi abordat dacă lucrurile n-ar fi mers prea departe, cum veți vedea. Am participat recent la două lansări de carte, invitat fiind de autorii care își sărbătoreau volumele, să spun câteva fraze de prezentare, cum se obișnuiește. Mai mulți decât alte dăți, sala era ocupată de o sumedenie de indivizi, cei mai mulți trecuți de vârsta pensionării. Cei ce aveau cu adevărat treabă (presa) ori fuseseră cu adevărat invitați de protagoniști se strecurau stingheriți printre ei. Indivizii, aceiași la cele două manifestări, cunoșcuți însă din vedere de la altele, nu ascultau ce se vorbea, nu-i cunoșteau de aproape nici pe autori nici pe cei care-i prezentau pe autori. Creau, în schimb, o înghesuială penibilă la micul cocktail consecutiv lansării anulând complet plăcerea unei posibile atmosfere de sărbătoare.

Autorii, ignorați complet de această pelagră, ridicau rușinați și nevinovați din umeri căutând să ajungă să schimbe o vorbă cu cei alături de care chiar doriseră să-și lanseze cartea. Lansezi deci o carte, îți chemi prietenii, colegii și îi vezi înghionțiți de o șleahță de moșnegi nespălați și agresivi.

Vina este însă și a organizatorilor. Îmi pare foarte rău că trebuie s-o spun, dar nici Uniunea Scriitorilor, nici Muzeul Literaturii, organizatori de regulă ai manifestărilor, nu fac nimic pentru ținuta decentă a acestora. Las la o parte faptul că unii vor fi fiind chiar membri ai Uniunii ajunși (de ce oare?) în post de colivari.

Stimați colegi din Consiliul Uniunii, nu numai lansările miniștrilor și senatorilor trebuie "să dea bine" și să beneficieze de un protocol strict!

În ceea ce mă privește, nu voi veni la lansarea "Colecției București" a Asociației din Capitală deși am o piesă tipărită în volumul de teatru ce se va prezenta. De asemenea nu voi mai fi prezent la nici o acțiune a Uniunii până când nu va fi în stare să creeze acestora un cadru civilizată. N-ar trebui să fiu singurul care o face. Nu am avut, am mai spus-o, nici un avantaj din faptul de a fi membru al USR și nici nu pretind altul în afara aceluia de a găsi în ea eleganța și demnitatea absolut necesare. În cazul în care Consiliul consideră aceste chestiuni bagatele și își vede de micile învârteli ignorând orice critică, face o eroare gravă. Nu cu guvernul să se pună bine, ci cu cei care l-au ales.

REVOLTA PRIVILEGIAȚILOR

de MARIUS TUPAN

La începuturile sale, oricât de dotat ar fi un autor, fără o zonă culturală în care să se manifeste, fără sprijinul real al unei autorități, care să treacă peste inerențele stângăcii și peste omeneștile stridente, cariera sa ar fi pusă sub semnul întrebării. Sigur, ni se va replica, autentică valoare iese oricum la suprafață, harul nu poate fi împiedicat de nimeni să strălucească, dar am putea răspunde imediat. Ca orice om, creatorul e o ființă socială, face parte dintr-o colectivitate și, dacă aceasta exercită, sistematic, presiuni și influențe negative asupra sa, sau îl îndepărtează prin manevre satanice, există destule șanse ca acesta să renunțe la ceea ce visează (poate interveni chiar resemnarea!), să amâne debutul care, mai târziu, nu mai are același impact cu spectatorul sau cititorul. Evidențierile tardive și complementare au un efect dezamănt asupra autorilor, prin natura lor, firi orgolioase și singulare. Publicitatea intensă și inteligentă îi stimulează și-i ambiționează, antrenându-i într-o dispută benefică, atât pentru ei cât și pentru domeniul în care se manifestă. Exemplele abundă aici, dar nu-i intenția noastră de a le enumera și identifica, întru stimularea

altora. Poate o vom face cu altă ocazie. Acum, alteeva dorim să subliniem.

Nu suntem adepții celor care crează că nașul artistic trebuie supraevaluat și divinizat. Timpul, nemilos cu toți, trădează carențele unora, mediu pervertit și pervertitor, influențează ținuta altora, suficiența, iscată suferință diferite ranguri, îi rădăcește pe câțiva. Trecut, din condiția ucenicului vremelnic în aceea a celui care poate avea prozelii, autorul, privilegiat inițial, intră într-un compromisat spectacol. Recunoștința îi devine povară greu de purtat, filiațiile corespondențele ce se fac încep să incomodeze. Atunci, iritat și insistențele maestrului, care ține neapărat, să i se recunoască inițierea dar și de comentatorii care-i vorbesc mereu de constelația sub care s-a născut, recurge la gesturi tranșante. Neagă cu vehemență, protector contestă cu înverșunare competențe recunoscute chiar de el cândva, întes slobozenia totală, tot mai convins că datorează ceva cuiva. Revolta, unecurdă, alteori zgomotoasă, cu sau fără teme, nu ține, în aceste circumstanțe de statura artistică a fiecăruia, ci numai de aceea morală.

INOCENȚA DE STAT

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Într-o lume a suferințelor, a competițiilor, a amețirilor, violenței, inocența este împedată de obicei: a putea să trăiești bucuria propriei inocențe - a reuși să și-o păstrezi și totuși să existe - este un privilegiu și în nici un caz un drept. A te menține învăluit în inocență, atunci când ești răspunzător pentru destinul altuia - în acest univers care pendulează între dramă și tragedie - aceasta înseamnă fie egoism criminal, fie prostie patentă. Oricine poate fi, totuși, măcar în condiții favorabile, naiv, inocent și pur, lipsit de nocivitate, adăpostit chiar și de umbra gândurilor rele - și astfel spiritul candid poate sălășlui oriunde, nu însă și în stat, în acțiunea statului. Candoarea, sau inocența, de stat sunt formele supreme ale dezastrului națiunilor.

Cum funcționează statele inteligente, responsabile, dispunând de o vastă experiență istorică? Ele procedează exact așa cum luptă acei rafinați războinici orientali - precum, deci, în așa numitele arte marțiale japoneze - utilizând în beneficiul propriu forțele adverse: energia dirijată spre a te distruge devine sursa victoriei și salvării tale. Germania nazistă a fost înfrântă și, la sfârșitul a două războaie mondiale, fără egal în istorie. Însăși existența germană părea amenințată. Cum a salvat Konrad Adenauer marea sa națiune? Ceea ce fusese blamul, condamnarea și prăbușirea

Germaniei a devenit, în imaginea istorică oferită lumii de marile cancelari, un argument salutar: dacă poporul german nu va fi ajutat, dacă guvernul democratic al Germaniei de Vest nu va fi susținut. Europei și lumii nu le rămâne decât să aleagă între renașterea nazismului - sau a unei forme oarecare de totalitarism german - și invazia comunistă. Trebuie să remarcăm faptul că tratând astfel problema centrală a politicii europene, cancelarul Adenauer nici măcar nu încerca să înșele pe cineva. Talleyrand, la sfârșitul războaielor napoleoniene, a salvat teritoriul Franței agitând spectrul bonapartismului și totodată, subliniind necesitatea politică a susținerii, de către suveranii continentului, a regalității legitime în Franța. Spectrele hitlerismului și cel al lui Napoleon, invocate, în chip expert, de către doi oameni politici de geniu, au servit popoarelor lor cu mult mai mult decât nestârșita listă a personalităților cuminși și binevoitoare, care au pavat cu intențiile lor banale drumul unor istorii deloc armonioase. Trebuie recunoscut însă că apelul fericit la perspectivele unor forțe ostile ajunge să își dovedească valoarea abia la capătul celor mai mari sfâșieri și prăbușiri, abia după culminația fără precedent a suferinței și morții.

Guvernul rus obține astăzi sprijin și credit tocmai pentru că se vede obligat să conducă o

țară în care atât replica naționalistă, cât și aceea comunistă își fac simțite fără echivoc prezența. Să ne imaginăm o Rusie în care opoziția comunistă și cea extremistă au fost, într-un fel sau altul, spulberate - riscurile pe care ar trebui să le înfrunte conducerea unui astfel de stat ar fi enorm de mari față de cele ce stau astăzi în fața Moscovei.

Nicolae Ceaușescu s-a servit îndelung și eficient de presiunea sovietică pentru a-și consolida poziția și pentru a organiza sistemul său opresiv. În general însă, comunismul, prin caracterul său totalitar, a ajuns să se comporte, fără a avea nimic naiv sau, cât de cât, candid în el, așa cum se comportă inocenții - nu a folosit forța adversității. El a căutat să suprimă orice opoziție, ceea ce, în competiția cu un sistem complex, apt să pună în joc nenumărate funcții, structuri și relee, aparent divergente și doar subsidiar coerente, s-a dovedit un fabulos handicap.

România, în această iarnă, a avut de ales între a utiliza presiunile Fondului Monetar Internațional - în condițiile dezastrului economic al țării - pentru a negocia cu poporul român (sau să-i impune acestuia) reeducarea drastică, încă una, a nivelului de viață și a se raporta la agitația socială, inclusiv la mișcările minerilor și la primejdia unei erupții populare largi, pentru a pretinde F. M. I. condiții mai avantajoase de împrumut și o soluționare mai rapidă a solicitărilor românești. S-ar părea că guvernul român nici măcar nu a realizat că poate lua în considerație cea de a doua variantă. Putem bănuși, că avem un guvern unic în lume: să fie vorba, oare, de inocență?

O LECȚIE DIN ALTE DOUĂ LECȚII (II)*

de ȘERBAN LANESCU

Așa cum a fost specificat în prima sa parte, acest text s-a iscat din lectura consecutivă a două cărți: mai întâi, *Lecția acestui secol* de K.R. Popper (Nemira, 1998) iar apoi, imediat *Geopolitica haosului* de I. Ramonet (Doina, 1998) și care, mențiunea se impune, este elogios recomandat printr-un *Cuvânt înainte* semnat de S. Tănase, politologul cu o intensă manifestare publicistică, insistent cultivat de televiziune într-a-i dumiri pe români în tainele politicului. Or, aproape întotdeauna, dar cu atât mai mult, neapărat chiar, atunci când o carte este dedicată politicului, lectura în cheia pedagogiei (sociale) își are îndreptățire prin intenția persuasivă, explicită sau implicită, a discursului. Altfel spus, mai de-a dreptul, în aprecierea unei cărți despre politică nu este deloc anapoda, ba dimpotrivă, să te întrebi cum ec influență'e vor avea ideile respective asupra diferitelor categorii de (posibili) cititori. Odată însă deschisă o asemenea discuție, cu grabă trebuie făcută o adăugire lămuritoare. Lectura în cheie pedagogică se intersectează cu și are de rezolvat, dacă se poate spune așa, problema libertății prin raportare la toți partenerii/actorii lanțului comunicațional: autor-editor-difuzor-cititor. La care, din interiorul spiritului liberal riposta poate surveni prompt: «*Problemă! Care problemă?! Orice carte este binevenită pe piață!*» Sau, cum mi s-a mai spus în varianta aporetică, singura carte care poate

fi și chiar trebuie interzisă este aceea conținând catalogul/lista cărților interzise. Altcumva, drumul până la instituționalizarea cenzurii este scurt. Însă, mai departe, intervine nuanțarea de factură «și totuși». În 1988, iar asta într-o prelegere ținută la München (inclusă în volum(aș)ul menționat). Sir Karl Raimund Popper afirma că: «*Există însă un abuz de libertate, analog abuzului puterii statale. Se poate abuz de libertatea cuvântului și a presei, care pot fi utilizate, de pildă, în scopuri de dezinformare sau de instigare*». Iar mai departe și, având în vedere toată disputa din presa noastră, cu atât mai interesantă urmează rezolvarea/lecția «*Este clar că această problemă nu va putea fi niciodată rezolvată teoretic și principial cu ajutorul legilor. E nevoie de o curte constituțională și, mai mult decât orice, e nevoie de bunăvoință. Avem nevoie de convingerea că astfel de probleme nu pot fi rezolvate definitiv sau, mai exact, că le-ar putea rezolva doar o dictatură cu principiile ei morale atotputernice. Trebuie să ne mulțumim cu soluții parțiale și compromisuri*». (sb. mele) „Apostolul” libertății/liberalismului, însuși K. R. Popper!

Revenind la discuția deschisă mai devreme, cealaltă carte, recomandată călduros - ay limba de lemn! - de S. Tănase cititorului român, îl poate eventual convinge pe acesta din urmă că se înșală dacă și atunci când își (de)plasează orizontul de aspirații spre Occidentul capitalist

minimax

și cu atât mai grav, dacă modelul proiectat este America, de fapt, infernul lumii actuale. Desigur, depinde și de cititor, totuși, având în vedere starea actuală a societății românești, e greu să nu te întrebi dacă și oare câtă nevoie au acum românii de propagandă anticapitalistă în general și antiamericană în special. Pentru că, oricâte adevăruri vor fi existând în cartea lui I. Ramonet, în ultimă instanță este fără doar și poate o *lecție* de propagandă antiamericană, iar dacă unii cititori vor ști să culeagă informațiile pertinente mușcând doar momeala hrănitore, alții vor înghiți și cârligul. Iar asta, într-un moment când în România se prefigurează revenirea la un regim politic curat de stânga (coane Fănică!), antiliberal, naționalist-comunist și cu o incertă deplasare (poate chiar basculare) înspre Moscova, acolo unde, de asemenea, to'arășii revin în forță. Că în actualizarea unui asemenea viitor posibil (dincolo de felurite circumstanțe atenuante: cu pedee, cu securității, cu miopia Occidentului chiar, toate cât se poate de reale) responsabilitatea le revine precumpănitor actualilor guvernanți, este dincolo de orice îndoială. Pe de altă parte, însă, dacă românii, într-o pornire sinucigașă, sunt pe cale să rateze jalnic (între)deschiderea unei ferestre de oportunitate istorică printr-un vot majoritar de stânga, împreună cu hulita clasă politică, în cauză sunt neîndoicnic și intelectualii, cu deosebire cei care, prin natura profesiei/aptitudinilor/autorității, se manifestă în spațiul public influențându-i în gând și faptă pe semenii. Intelectualii - cei care au refuzat ori au neglijat politicul, Intelectualii - cei care au cedat în fața politicului.

„Un pitic a greșit săptămâna trecută indicând c-ar fi partea a doua. Cu iertăciune!

NECUNOScutUL EMINESCU

de DAN STANCA

Cum se mai poate scrie despre Eminescu în ziua de azi? Se mai scrie de-adevăratelea sau nu facem decât să mimăm discursul, să ne închipuim că scriem despre un mare poet, când în realitate el este de mult mort și îngropat prin vreun cotlon al sufletului nostru veșted. Cristian Livescu își propune să-l redescopere pe întâiul Eminescu. Cartea lui pică bine în sensul că urmează războiului dintre cei care-l sanctifică pe poet și cei care vor o lectură excesiv de lucidă și, din păcate, minimalizatoare.

Un lucru ar trebui spus din capul locului: Mihai Eminescu nu trebuie nici sanctificat, ridicat pe un pedestal unde nu mai poate fi ajuns de plebei, dar nici democratizat, pus pe picior de egalitate cu autori care indiferent cât de valoroși, nu pot sta alături de el. Nici nu trebuie să-l tîmâiem pe Eminescu, dar nici nu ne putem bate cu el pe burtă. Aceasta este problema.

Pe ce poziție se situează Cristian Livescu? Nu cred că a conștientizat această chestiune. Din câte îmi dau seama cartea a fost scrisă înaintea respectivei polemici. Din acest punct de vedere ea are libertatea și liniștea ei. O carte, până la urmă, atemporală, așa cum atemporală este și ființa noastră esențială, oricât de mult am fi contextualizați, condiționați, oricât de mult am depinde de lumca și societatea în care trăim. Din acest punct de vedere cartea lui Cristian Livescu trebuie salutăată. Iată că mai există acum oameni care vor să-l recitească pe Eminescu pentru a-i face poetului rău, pentru a-l coborî în praful străzii, deși Eminescu, la viața lui, a înghițit mult colb, fiindcă România secolului trecut, în orașele care începuseră pe atunci să se contureze, avea deja fragmente din ceea ce e România zilelor de azi. În schimb tot în România de atunci se aflau și zone minunate de refugiu, ceea ce nu prea mai există. Refugiul, acum, este lectura și liturgia. Și nu orice fel de lectură. Cristian Livescu se refugiază în asemenea lecturi fundamentale și acest lucru este foarte bun. Întâiul Eminescu este rodul unei asemenea refugierii.

Totuși, de ce **Întâiul Eminescu**? Trebuie operată o distincție: Eminescu a fost mereu egal cu sine. El nu a progresat așa cum progresa un scriitor obișnuit. El a trăit mereu într-un anume duh în care se interforau modernitatea și tradiția, în care prezentul și mai ales viitorul otrăvitor mai erau încă ținute la respect de aurul trecutului, de lumina unor alte vremuri. Eminescu cunoștea direct, nemediat, aceste vremuri. De aceea, romantismul său, atât cât a fost, a fost romantismul acelei ființe care vedea în poezie o cale de conservare și nu de risipire.

Dar a existat și o frază juvenilă în poezia lui. Autorul volumului are inteligența să identifice în această frază performanțe de ordin textual. Aici se naște un foarte frumos paradox: sensibilitatea noastră pare să se îndepărteze tot mai mult de Eminescu cel mare din poemele sale fundamentale și

încearcă să descopere un Eminescu imatur, dar imprevizibil, șocant, ale cărui imagini prin ele însele, fără nici o referire la profunzimea lirică și filosofică, pot să excite intelectul contemporan, bolnav de chestii insolite. Cu alte cuvinte, Eminescu ar putea fi mai valoros în ceea ce a făcut el mai degrabă în tinerețe decât în ceea ce a făcut mai târziu. Cristian Livescu vorbește astfel despre o performanță textuală: turbarea fugindă. Prin sintagma „turbarea fugindă” Eminescu trece în rândul marilor performeri ai surprizei textuale... transformând constrângerile poetice în act temerar de a risca pe versante de semnificație necunoscute, amelițitoare. Expresia contrariază pentru că sentimentele sunt eterogene și din dorința de a le rosti în chiar nebulozitatea lor poetul recurge la asemenea capricii de sens dând impresia de spontaneitate și căutare...

Cristian Livescu nu pare foarte încântat, totuși, de asemenea descoperiri dar, evident, nu poate să nu le observe. De aici însă pleacă adevărata problemă a abordării. Poetul nu poate fi citit doar pe text. Eminescu nu e doar text, el nu a fost doar un simplu autor talentat, fie și genial. Odată cu poezia lui, trebuie gândită însăși poezia și situarea noastră față de poezie trebuie să sufere o corecție importantă. În ce măsură Eminescu a aparținut unui grup inițiativ, în ce măsură romantismul, estetica romantică nu au fost decât mantia pe care el a îmbrăcat-o tocmai pentru a camufla niște

adevăruri spirituale? Care este sensul esențial al poemului dedicat lui Shakespeare? Asupra lui Eminescu plutește (încă) și e bine că plutește un mare necunoscut. El se învâluie în norul ignoranței noastre și pe măsură ce devenim mai sceptici, mai critici, cu atât îngroșăm acest nor.

Cartea lui Cristian Livescu este, din acest punct de vedere, o carte serioasă care preia motivele de bază ale eminescologiei și folosind și o terminologie adecvată elevată realizează un volum interesant. Dorește să descopere semnele mutației ontologice: „Întâiul poet Eminescu, cel de dinaintea travaliului erudit din perioada vieneză, traversează de pe acum o mutație ontologică: își asumă situații obișnuite, ocazionale numai pentru a sublinia rapturile de escaladare în necunoscut pe care aceste situații le provoacă activismului imaginar”. Sunt, aceste rânduri, decisive pentru înțelegerea raportului dintre Eminescu banal, juvenil, aventuros și Eminescu care, dincolo de asemenea expresii ale vârstei, își conserva perfect misterul și misiunea funcției mai presus de poezie. Poate aici autorul acestui volum ar fi trebuit să insiste. Nu ne interesează, cum am mai spus, un Eminescu în progresie, ci un Eminescu sustras progresiei. Din această cauză demersul pe alocuri suferă de o anumită grandilocvență. Adică: dacă vorbesc prea mult de expansivitatea romantică a poetului nu sunt departe de aceeași greșeală pe care o fac cei care vorbesc despre un Eminescu depășit. La urma urmei, Eminescu nu poate fi suspus doar receptării estetice. Fiionul spiritual al creației eminesciene trebuie obligatoriu recuperat. Nu trebuie să văd un Eminescu creștin, nici un Eminescu budist, nici un Eminescu dac. Trebuie să văd în un Eminescu perfect conștient de faptul că era slujitor al tradiției spirituale, mai presus de formele particulare de credință. Aceasta ar fi acum miza reîntâlnirii, nu atât cu poezia lui Eminescu, cât cu Eminescu însuși. Evident, un critic literar are datoria să nu se îndepărteze de text. Textul e, altfel spus, suveran. Aceasta și face Cristian Livescu. Eu care nu sunt critic literar citesc asemenea poezie în necuvintele ei, în tot ceea ce ea trebuia să îndeplinească testamentar pentru o Românie aflată atunci în zorii modernizării. Ciudat, contestatarii par uneori mai proaspeți decât autorii care repetă școala călinesciană cu tot ceea ce marele critic preluase din teoreticienii francezi ai Romantismului. Ne aflăm în fața următoarei bizarării: acum o carte care l-ar pune în discuție pe Eminescu de pe pozițiile unei grile estetice foarte severe ar avea mai mult câștig decât o carte clasică, așa cum este, de pildă, aceasta de față. Care ar fi remediul contra unei asemenea impictății? Hermeneutica spirituală exemplificată de Horia Lovinescu în celebra monografie Rimbaud despre care nimeni până acum nu s-a pronunțat și de la a cărei apariție au trecut aproape 20 de ani. Cristian Livescu se apropie cumva de un asemenea demers...

MARIAN PAPAHAĞI - SCHIȚĂ PENTRU UN PORTRET

de IOAN STANOMIR

Una ianuarie a însemnat despărțirea de Alexandru Duțu și Marian Papahagi, doi dintre contemporanii ce au salvat - într-o Românie cariată de mediocritate - ideea de onoare intelectuală. Ultimului dintre ei revista „Apostrof” îi dedică un „Dosar” - dacă destinul ar fi fost mai îngăduitor cu Marian Papahagi, dăruindu-i posibilitatea unei cariere dincolo de această limită fatidică de 50 de ani, i s-ar fi închinat, la senectute, un volum omagial academic cuprinzând între copertile sale contribuția celor ce i-au fost colegi și discipoli; n-a fost să fie așa, celebrarea tihnită fiindu-i refuzată de soartă. Tot ceea ce se mai poate face e întoarcerea către un ritual al amintirii, neavând nimic în comun cu impersonalitatea academică. „Dosarul” este o schiță de portret, alcătuită din interviuri, bruioane, traduceri, fotografii, încolo de ele, regretul în fața proiectelor ce nu vor mai fi duse niciodată la capăt.

Există în acest volum o succesiune de portrete - toți care l-au cunoscut încercând să recupereze fragmente dintr-un itinerariu punctat de extremă generozitate și dăruire adolescentină. Recurentă e opoziția dintre primele întâlniri și dimineața clujeană de 11 ianuarie a ultimei despărțiri, o dimineață ce nu părea să anușe prin nimic natura ei particulară. Primele imagini schițate de prietenii „echinoxisti” sunt dominate de o energie tinerească, ce radiază și din una din fotografiile din volum, dezvăluindu-l pe Marian Papahagi oprit la poalele unei construcții romane.

Adrian Popescu alege să juxtapună două imagini, separate de 40 de ani, 40 de ani ce l-au transformat pe adolescent în savant. Ceva din entuziasmul tinereții, din naturalitatea unei intelectualități asumate fără complexe a supraviețuit, dincolo de timp. Adolescențului oprit din alergare îi răspunde tihna între două drumuri romane a universitarului: „Prima imagine: Marian în curtea liceului clujean „George Barițiu”, agil, cu părul creț, după un concurs de atletism, unde a ieșit învingător. Admirarea noastră colegială și senzația că are stofă de lider incontestabil, intuiția copiilor care nu dă greș. Nu a dat. Ultima imagine, după 40 de ani: Marian în holul Facultății de Litere, prins într-o discuție amicală, agreabilă, delectabilă cu Ion Vartic și subsemnatul. Peste două zile urmează să se întoarcă la Accademia di Romania din Roma, azi e, deci, ultima zi de cursuri-maraton, prin care, profesor conștiincios, își recuperează „absența” (vorba vine) de la Catedra de limbi și literatură romanică, de la cursul de literatură italiană. Nu pare obosit, e elegant și vioi” (pag. 17).

Cel de al doilea martor, Ion Vartic, și alte două imagini alăturate în timp, desprinzându-se din amintirea acelei dimineți clujene. Un Marian Papahagi reîntors triumfal după sejurul de studii romane în orașul copleșit de monotonie. Revenirea în țară e prin ea însăși o opțiune simbolică, imposibil de despărțit de acel sens al responsabilității față de predecesori și cultura română. Portretul schițat de Ion Vartic aparține mai degrabă unui roman, în care „fiul risipitor” își confruntă contemporanii: „Marian Papahagi a reapărut în Cluj, la sfârșitul studenției sale romane, în toamna anului 1972. E un moment care mi-a rămas până astăzi foarte viu în minte. Pentru că Marian aducea cu sine un aer accidental, rebel și pur în atmosfera mornă, mediocră, slăbită a orașului. (...) Proaspăt întors de la Roma, Marian era un dandy fermecător, fără nimic prețios și artificial, de un estetism foarte viu, reconfortant, un dandy care se ducea continuu, îmbrășiind, în toate direcțiile și în toate

împrejurările, replici scânteietoare, epigramatice. (...) Ziua de 11 ianuarie e ultima lui zi întreagă clujeană, înainte de a se întoarce la Roma. A răsărit pe neșteptate, imediat după ora zece, în holul de lângă decanat (...) Un domn fără nimic belferesc în el, cu o năcă geantă pe umăr și un teanc de ziare sub braț” (pag. 43).

Ultima zi clujeană ia aparențele unei ceremonii „echinoxiste” în trei - ironie, expansiunea unui Marian Papahagi dezvăluindu-și înclinațiile teatrale. Dincolo de masca universitarului și criticului riguros, Ion Vartic descoperă ereditatea sud-dunăreană vizibilă în cultul caragialismului, responsabil pentru micile puneri în scenă cotidiene. Marian Papahagi e așadar o ființă ambiguă, aliaj de meticulozitate ardeleană și ironie, având un filon „sudic” împingându-l să se delecteze în postura de „personaj” al propriilor sale anecdote. Relatările sunt marcate de un apetit greu de intuit pentru oralitate: „În sensul acesta, Marian Papahagi își revela mereu ascendența lui sud-dunăreană (...) Căci Marian Papahagi nu e numai mare filolog și hermeneut, ci și un neliniștit, un anxios, care are, în consecință, și o sensibilitate artistică accentuată, camuflată cel mai adesea în textele sale, dar lăsată să se dezlanțuie în extraordinara lui oralitate de toate zilele, ca și în corespondența sa cu prietenii și în jurnalul ce va vedea într-o bună zi lumina tiparului” (pag. 45). Deloc întâmplător, unul dintre cele mai fermecătoare instantanee fotografice proiectează imaginea lui Marian Papahagi dezinvolt, alături de alți „echinoxisti”, în așteptarea unui ritual celebrat de „Ars amatoria”. Instinctul teatral explică, partial, și pasiunile livrești ale lui Marian Papahagi: alături de Momentele lui Caragiale, Svejk al lui Hasek și Macstrul și Margareta de Bulgakov. „Terapia prin umor”, așa cum o dă numește Ion Vartic, nu l-a putut salva, în cele din urmă pe Marian Papahagi. „Ar fi bine ca românii să înceteze să mai converseze cu oile”. Remarca aceasta consumă cu epilogul lui Ion Vartic: „Dar până la urmă tot n-a ajuns să rădă destul, dovadă că a murit atât de tânăr. Pe Marian Papahagi l-au omorât pseudoinstituțiile și mentalitățile românești. El face parte dintre acei „sinucigași ai societății” de care vorhește Artaud, dintre acei creatori pe care inerta și prostia din jur îi împiedică să creeze, le scoate sufletul, reușind până la urmă „să-i sinucidă” (pag. 47).

Cuvântul „constructor” revine în evocările lui Ion Pop și Dinu Flămând - un Marian Papahagi dăruit zidirii de instituții, pasionat de reformă în vremurile ce au reușit să demonetizeze până la ridicol termenul însuși. Dinu Flămând nu ezită să-l înscrie într-o serie ilustră: „Dispariția prematură a unui constructor generos cum a fost Marian Papahagi este o pierdere uriașă pentru întreaga Românie de astăzi. Când spun „constructor”, mă gândesc la faptul că Marian Papahagi era din rasa acelor întemeietori rariori tolerați de năbădăioasa noastră istorie, care s-au apucat, în diverse vremuri, ba să școlarizeze satele, ba să introducă igiena, să aducă mașini și structuri industriale în țară, sau să creeze cele dintâi dicționare și enciclopedii pentru a fixa volatila limba română” (pag. 39).

Destinul lui Marian Papahagi ca sacrificiu:

punctul de pornire al lui Mircea Zăciu e tot un instantaneu al perioadei romane, aprilie 1970. Debutul unei legături intelectuale al cărei rod va fi, printre altele, și Dicționarul scriitorilor români. Ceea ce modelează traiectul biografic al lui Marian Papahagi e fidelitatea față de o dinastie intelectuală careia îi aparține și față de cultura română. Refuzul de a da curs unei cariere în Occident, revenirea în țară sunt modalități de a-și asuma destinul. Mircea Zăciu nu-și poate reprima o interogație asupra legitimității acestei opțiuni - sacrificiul lui Marian Papahagi depășește, poate, orizontul de comprehensiune a unei comunități intelectuale atomizate: „Dacă ar fi rămas în anii '70 în Occident, el era azi un important profesor/autor al diasporii, care ar fi revenit periodic acasă, ar fi ținut lecții și conferințe aplaudate, ar fi dat sfaturi binevoitoare și avizate, ar fi fost decorat, sărbătorit, invitat. A preferat sacrificiul: a rămas să trudească ani în șir în cele mai ostile ocurențe, să pună umărul nemijlocit la redresarea țării (...) Nu știu dacă noi, cei măcinați de dihonii și veleități deșarte, grăbiți să ne aranjăm cât mai repede și avantajos propriul viitor - nu al țării - merităm un asemenea sacrificiu. Înclin, vai, să cred tot mai mult că nu!” (pag. 29).

Interviul acordat Martei Petreu în 1994 schițează un bilanț biografic. Marian Papahagi nu omite nimic, nici experiența „Echinoxului”, nici tentativele de a reforma învățământul superior în mandatul de secretar de stat. Dincolo de circumstanțe, domină imperativul asumării echilibrate a calității de intelectual român. Patriotismul înseamnă a da substanță acelei solidarități cu trecutul propriei culturi de care amintea și Mircea Zăciu. Misiunea intelectualului, oricât de desuet ar suna aceste cuvinte, ține de acest refuz de a lua permanent lucrurile de la capăt, de acest refuz de a ceda disperării și neputinței. Pledoaria (postumă) a lui Marian Papahagi e în sensul instituțiilor, al zidirii: „Ideea mea este aceea a unei vitale nevoi de instituții (și de instituiți) în cultura noastră. Nu s-a scris decât partial istoria instituțiilor noastre: ea este fără îndoială - cum să spun - labirintică, plină de hârtoape și întoarceri la punctul de pornire. Stăn, se știe, sub semnul blestemat al luării lucrurilor mereu de la început (...) Dar nepăsarea cu care abandonăm, întrerupte la jumătate, lucrări începute, incuria, lipsa de memorie, (...) lipsa de continuitate cu noi înșine, apetitul pentru trănecăleală (...) mă îmbolnăvesc de-a dreptul. E motivul pentru care mă încapățânez să lucrez la Dicționarul Scriitorilor Români (pag. 160). România, țara patriotismului clamat teatral, țara ce nu beneficiază în pragul noului mileniu de o enciclopedie în 15-20 de volume. Tonul lui Marian Papahagi e amar și cei cinci ani scurși de la data interviului par să confirme persistența acestei maladii naționale - absența proiectelor, lucrărilor de referință.

Ultimul interviu din noiembrie 1998, avându-l ca partener de dialog pe Dinu Flămând, e un clogiu al culturii române integrate, fără complexe provinciale, celei europene. „Școala de la Roma” e ultima ctitorie a lui Marian Papahagi, ce părea să-și fi regăsit în orașul tinereții sale vocația de ziditor. „România nu este o țară de mâna a doua. România este o țară care are un bun trecut cultural, are instituțiile necesare pentru a face față unei bune prezențe în străinătate” (pag. 185). Ceea ce supraviețuiește lui Marian Papahagi este sensul responsabilității intelectuale ce transpare în privilegierea construcției. Sincronizarea europeană trece prin acest efort de durată.

Unul dintre posibilele testamente ale lui Marian Papahagi este și traducerea, parțială, a Divinei Comedii. Ultimele versuri ale celui de al treizeci și patrulea cânt al Infernului au în centru, simbolic, o ascensiune către lumină: „Urcăram, el înlăi, iar cu secund, / Până-am văzut frumoașele acele / Afla-te-n cer, printr-un făgaș rotund: / Ieșirăm deci pentru a vedea iar stele.”

simona-grazia dima

Țără atingeri

Ce privilegiu - să fii ferit de atingeri,
un glas adânc și calm să-ți spună
tot ce trebuie auzit, noaptea să vină
ocrotitoare, densă, după o zi de veghe
luminoasă. Fuior alunecând prin țevi de lut,
trupul redat tăcerii să taie, cât ai clipi
din ochi, oceanul. Nici o podoabă,
nici un cuvânt în plus. Onoare - să te afli
în vibrația unde-i îmbrățișezi pe toți,
fără atingeri.

Țrifoilul inconștient, brumat

Cel ivit în humă și var
n-a știut la naștere
că avea părul de aur alchimic curat,
nici că potirul
râvnit de cavaleri erudiți
îi înflorise chiar lui în mână.
Țărând tezaurul ca pe un sac de iută,
mergea îndurerat,
cu pași firavi, iar stângăcia lui
era ADEVĂR, trifoilul inconștient,
brumat
Centrul invulnerabil din armoarii.

Țuga din labirint

Porumbei de plumb
coboară pe umeri,
umbrese capetele,
îngână toropiți
cântări dedalice,
fixați în plâns,
nu văd cum cineva
alături încearcă
deznădăjduit
sute de aripi,
ceară galbenă sau roșie,
și roagă văzduhul
să-i fie prieten,
să-l poarte de-aici
până-n trezia seminției
ce suflă-mpăcată
cu mâna pe inimă.

Țără trepte

Plouă, s-au șters semnele,
ursitoare străine și goale
torc străinii fire-n odaia
ce se leagănă pe ape,
au dispărut treptele, balustrada,
melci infimi, crezuți inofensivi,
au isprăvit de ros matematic
odgoanele corabiei,
acum știu ce mult
mă-nșelasem
asupra locului,
în larg
e prea târziu
să mai încerc
dor van de iarbă,
să scoatem, deci, senini,
mantia de gală, de moarte.

Singur cu bucuria

Acolo unde semeni bucuria,
vezi până-n inima formelor.
Ceilalți îți percep
această intimitate
ca lumină.
Singur cu bucuria,
ești pur și puternic,
te desprinzi de cuvânt:
el se va naște abia
după tremurul pleoapelor.
Un om de gheață ivit
impetuos, cu vuiet,
din adâncul oceanului fierbinte,
trupul său rece aburind
pe întinderea apelor.

Țanuarie vesel

Vârtejul ce duce spre hău
urcă și-n cer,
unde arbori prelungi
priveghează cu fructul
nu sâmburi,
ci micelii de raze.
Nu-ți fie teamă de versanții violeți,
nimic nu-ngheață acolo,
e un ianuarie vesel,
ignoră sfâșietorul sunct:
doar taie adânc, pretutindeni,
hangerul luminii prietene.

Țacelerație

Aluneci senin, dus implacabil
de-o grabă feroce, străină ție,
o briză-ți pare suflul incendiar,
mâhnirea-n flăcări. Oare de ce
ești sigur că-i bine să te lași
accelerat, iar ceea ce te claustrează
aprig între aripi te duce peste
crângul
visat cu obstinație? Te instalezi
în cuibul de vultur intangibil
cândva,
îți ies în cale regnuri, lucruri, armii
îndelung dorite, meleaguri
prevestite-n
treacăt (ce resemnat gândeai pe
timpuri:
puzderii de enigme vor rămâne) și
iată,
prin zborul de neînțeleas, ai dat
acum de ele toate lângă tine.

în faout, în articolul precedent, unele observații și distincții cu privire la grava problemă a regimului concentraționar pe care țara noastră a trebuit să-l suporte (și a fost înțeles așa, de majoritatea victimelor) ca urmare a ocupației rusești, ultima dintr-o serie și cea mai cruntă și prelungită. Regimul acesta, obârșind din străfundurile poporului vecin și având acolo o mare justificare prin realizarea (și grație lui) a unei grandioase victorii militare și naționale, era o nouă tentativă pentru un popor care trăise de mai bine de o sută de ani într-un fel de republică palăbrantă, în care așa-zisul nostru rege se plimba pe străzile Capitalei sale și intra prin prăvălii. Întovărit doar de un aghiotant cu rang de căpitan, în timp ce omologii săi mureau sfârtecați de bombele nihilistilor pe câte un pod al Nevei, erau aruncați pe fereastră, ca la „curtea” din Belgrad, erau tăiați de proptile, gărzii în bucățele, ca Abdul Hamid sau, în cel mai bun caz, mureau mai dulce ca buna și preafrumoasa împărăteasă Sissi. Rușii aveau în sânge un trecut de violență „civilizatoare”, de culturalizare prin acțiuni și cu ajutorul enutului; toată această politică triumfase în apoteoza domniei lui Stalin, în timp ce țara noastră era la pământ, nu doar strivită de mosul vecin, dar pedepsită pentru că existase și propășise altfel decât aceasta.

Evident, rușii au o prioritate necontestată, dacă nu și absolută în materie de literatură careorală: ei sunt marii exploatare ai temei, care le este foarte specifică. Nu e de mirare deci, că frazele expresii pe care comuniștii le-au îngăduit să apară la noi în țară sunt, cu totul copleșite de marele model de la Răsărit. (Aici ar trebui citat inspiratul cuvânt al lui Goma, auzit de mine cândva, după care imperialismul țării și culturii vecine se exercită și pe această cale, adică pe aceea pe care a pășii și autorul lui Ostinato, încât nu te poți mișca de ruși în orice direcție te-ai îndrepta). Una dintre cele mai pretioase secțiuni ale cărții este o trecere în revistă a Prozei românești despre Gulag, unde capitolul despre Romanul obsedantului deceniu între disidență și impostură mi se pare a conține cele mai bune pagini critice închinare subiectului, pagini de extremă luciditate și lipsă de menajamente, care reduce

oape la zero literatura de „curaj” cu voie de la poliție, pe care ne-au fabricat-o poate cu interes diversionist, mai sigur: câțiva abili speculatori oportuniști. „Realizările” lor de care s-a făcut un anume caz, și pe care o critică partizană le-a cădelnițat cu un prea compact fîm de lămâie: nici până astăzi risipit, s-au văzut anulate de toată ce Ruxandra Cesereanu enumeră, clasifică și analizează în capitolul secțiunea II, **Gulagul în memorialistica românească de detenție** (p. 71-222) deci mai bine de trei ori mai mult text decât cel închinat fenomenului „literar” mai sus numit. Memorialistica aceasta arată cu adevărat ce a fost pentru noi românii închișoarea de tip socialist, nu am excela în inventivitate și pătrundere în cadrele unei ficțiuni, dar realitatea trăită a inspirat o literatură cel puțin documentară de prima mână! (În cadrul unui studiu atât de exhaustiv, n-a surprins absența paginilor finale din **Un zorn de vânătoare** de Al. Ivasiuc, un nume atât de important în anii săi, dacă nu prin închevare, prin prezentarea „fîc și specioasă a politicului” în regimul totalitar, pe care ajutorul nu o abordează în acele pagini de pozițiile sale de om devenit al sistemului. În fine, nu cred că Ferna „Coșofana veselă”, parja anti-utopică, osândind de fapt galitarismul ar fi fost inspirată de „sau influențată” de Ferna animalelor a lui George Orwell; ele sunt contemporane, înțelegerea autorului român, un scriitor complet moral în genere de critică „serioasă” și nu doar o prioritate în redactare.

IADUL ȘI CEI CARE AU IESIT DIN EL (II)

de ALEXANDRU GEORGE

Pe bună dreptate se poate socoti că literatura lui Buzura, Toiu, Sălcudeanu sau Al. Ivasiuc a fost literalmente desființată de apele adevărului care au inundat conștiința românească după 1989; Securitatea cu panglicute, ticăloșul „cu probleme”, eroul comunist care-și dă seama de „anumite greșeli” în care și el se dovedește implicat, foști oameni de-ai Securității care pe patul de bolnavi, sau agonici, își rememorează tot felul de fapte reprobabile - iată niște subiecte ce se vor dovedi de acum înainte imposibile. Și totuși, asemenea „realizări” comentate exagerat și cu aere de subversivitate, și-au avut un anume rost, dând oarecare culoare cenușului socialist și poate oferind îndemnuri și încurajări. În orice caz, ea documentează asupra unei situații; însăși falsul și mistificația își aveau rostul lor în socialism nu doar ca incidente amuzante, criticabile de către inșiși cei în cauză. O istorie a literaturii române în comunism va trebui să le înregistreze, așezându-le la locul meritat. Că asemenea cărți nu vor mai fi citite, e altă chestiune.

Am lăsat însă la o parte, tocmai pentru a atrage atenția cititorului, **Cel mai lubit dintre pământeni**, romanul monstruos al lui Marin Preda și care ilustrează ca nimeni altul încercarea (măcar în unele privințe reușită) de diversiune, tipică printr-un așa-zis curaj, Ruxandra Cesereanu, care trebuie felicitată pentru că a reus în discuția câteva cărți și a clătinat prin analizele, șale câteva glorie, se ocupă și de această carte, analizând-o lucid, prin prisma „temei” sale și o găsește insuficientă și nehotărâtă, în cele din urmă, romanul însuși părându-i-se „nedesăvârșit”. Este aici un act de curaj, care o onorează pe autoarea afirmației, cu atât mai mult cu cât o face în cadrul unui studiu care, după știința mea, a fost prezentat ca teză de doctorat, deci în fața unei comisii alcătuite din mari bonzi ai culii lui Preda și reprezentanți ai criticii partizane în favoarea tocmai a acestei literaturi de diversiune. Să sperăm că este aici începutul unui proces de revizuire care ar fi bine să vină din Dacia, Superioară și din mediile intelectuale de acolo; romanul lui Preda este o carte mizerabilă, inadmisibilă, care face rușine unei literaturi, dar, așa cum am mai spus-o, este și o insultă la adresa Ardealului, la adresa societății intelectuale și universitare de acolo, înfățișată doar cu scopul maculării - fapt de care nu am prea văzut sesizându-se străjerii obișnuiți și foarte viteji de acolo, mereu iritați atunci când li se atinge vreo glorie locală.

Îmi îngădui să continui cu unele sugestii (chiar și în final) deoarece consider că foarte temeinica cercetare a Ruxandrei Cesereanu nu poate fi un punct final în prezentarea și analiza unei teme de maximă importanță pentru conștiința românească, dacă nu și pentru literatura ce s-a scris până acum. Mă voi referi la o chestiune în directă legătură cu literatura diversionistă a lui Preda: el este inventatorul termenului de largă răspândire „obsedantul deceniu”. Autoarea studiului despre Gulagul în conștiința română face frecvent uz de el: îl găsim și într-un titlu de capitol, dintre cele care-i delimitează studiul. Ce se poate înțelege prin această formulă calpă, inventată de Marin Preda și care a prins? Nicidecum, în comunism, nu a existat o perioadă care s-ar putea cuprinde unăcat, aproximativ, printr-un „deceniu”;

regimul de tiranie s-a instalat în 1947/48 și a avut o primă perioadă de teroare, care a durat până puțin după moartea lui Stalin, deci 6/7 ani. După care a urmat un dezgheț foarte lent, strict supravegheat, care s-a continuat până prin 1961 și care a reprezentat perioada cea mai curioasă deoarece „deschiderea” vădită și chiar o oarecare apropiere de Occident, consecutive vagului „spirit al Genevei” a fost tăiat brusc de represiunea de mare cruzime ce a urmat absurd (la noi în țară!) după Evenimentele din Ungaria. Majoritatea scriitorilor care au consolidat ideea de „obsedant deceniu” erau destul de maturi și integrați în sistem, slujind Partidul și politica acestuia: criminală, considerându-și perspectivele în cadrele trasate. Lor le-a convenit mai târziu, când multe se uitaseră că nu au știut, că au descoperit, că au fost prea îmbătați de entuziasm și au fabricat tema intelectualului care-și pune (obsesiv, nu așa, oricum) problema lucrurilor (adică a marilor crime) din perioada primă de istorie comunistă românească. Totul a fost o mistificație, dar care a înșelat grav pe tineri, transformând o duplicitate culpărată cu bani și imense favoruri de partid într-o naivitate și amăgire entuziastă, irațională.

Lucrarea Ruxandrei Cesereanu tratează, așadar, tema cea mai „șocantă”, cum o numește ea, a literaturii secolului al XX-lea, dar totuși una aparte că nici unul din marii prozatori din prima jumătate nu au prevăzut-o măcar în vis (Proust, Joyce, Th. Mann, Musil etc.). Nu cumva ea e totuși un accident al Istoriei? Greu de perceput mai târziu? Căci, în definitiv, oricât ar fi deformat comunismul conștiințele cu metodele sale diabolice, a biruit în final Omul și structura lui care poate că este un dat al naturii, pentru credincioși, al Divinității. Cu toate ororile hiperbolice sau prelungite, din închișorile noastre cel puțin, se vede că spiritele liberale au ieșit tot cum intraseră (Dojina, Negoiescu, Balotă, dintre scriitorii), legionarii tot legionari au rămas și puținii comuniști (în frunte cu Belu Zilber) tot comuniști au rămas.

Oare acest eșec să dea până la urmă de gândit și să paralizaze intenția atâtor programatori de fericire de pe astă lume ca să nu o ia de la capăt?

P.S. Întrucât cartea de care m-am ocupat este și una de literatură comparată, aș propune o mică meditație în timp: pe vremea când noi românii trăiam sub oblăduirea prea îngăduitorilor noștri regi, în depărtata, vesela și săltăreața Cuba împărătea sinistrul și celebrul Machado, dictatorul care se lauda că nu a pronunțat nici un act de elementă și că singura pedeapsă aplicată de el supușilor era moartea. Mai precis: victimele lui dispăreau fără Auschwitz, gazul Cyclon și alte complicații moderne. Nimeni nu mai știa de el, pur și simplu. Până când de la o vreme autoritățile poliției de coastă a Statelor Unite au început să se alarmeze de creșterea masivă și periculoasă a rechinilor, veniți și concentrați ca la un ospăț, din toată lumea...

Cititorul a înțeles că individul care a imaginat simplu această formulă de purificare nu avea motivele „ideologice” ale comuniștilor ca să-și piardă vremea imaginând și construind vreun Gulag.

ADOLESCENTA LUI DAEDALION

de GHEORGHE SCHWARTZ

Înainte de a pleca din Roma, în ultima seară, copilul surescitat la gândul că va putea, în sfârșit, părăsi cetatea ce-l îngrozea cumplit, văzu la o fereastră dintr-o locuință a unei alte clădiri uriașe o fetiță. Ea se așezase pe pervaz și privea în gol și Al Patruzeci și treilea avu impresia că o surprinde în vreme ce ea voia să sară de la etajul acela înalt. Ea nu-l observă, continua să privească niciunde și inima lui Daedalion bătea să se spargă: va sări sau nu va sări frumoasa fetiță în gol? Al Patruzeci și treilea o înțelegea din plin - sau credea că o înțelege din plin: biata ființă nu avea speranța de a părăsi Roma, fiind condamnată să rămână acolo, în mijlocul tuturor spaimelor. Daedalion o privi multă, multă vreme și îi jură - deși ea nu avea cum să-l audă - că, odată, o va salva și pe ea. Ca toate prorocirile sale, și aceasta se va adevăra. Și, ca toate prorocirile sale, și aceasta se va adevăra altfel decât te-ai fi așteptat.

Daedalion și mama lui au străbătut fără incidente Italia, de la Roma la Ravenna, și de aici s-au imbarcat pe o corabie ce făcea curse regulate, prin Bari, la Constantinopol. Inima copilului devenise mult mai ușoară, pe mare n-aveai de ce te teme decât cel mult de furtună. Mediterana era un loc sigur, iar după alătea semne rău prevestitoare, odată urniți din loc, până și ploile acelea nefirești au dispărut, cerul redevenise albastru, ca întotdeauna, oamenii prietenoși. Mai mult ca sigur că mama trebuie să aștepte un ajutor sau bani la Roma și că aceștia, odată sosiți, au făcut-o și pe ea mai optimistă, reușindu-i să-l convingă pe Daedalion că îl așteaptă o viață luminoasă în mijlocul unei familii bogate, puternice și unite, în metropola lumii, pe care nici ea n-o văzuse încă, însă unde Tata a cunoscut atâta glorie și bucurii. Constantinopolul acționa ca o vrajă și copilul și-l imagina asemenea tărâmurilor din basme: un loc unde nu trebuie să-ți fie frică.

Când au ajuns la rudele lor, care și ele așteptau de atâta vreme cu neascunsă speranță și cu convingerea că fiul lui Felician va readuce întregii familii norocul proverbial, băiatul trebuie să fi avut aproximativ zece ani. Semăna leit cu tatăl său, pretindeau neamurile, încercând să se îmbărbăteze și să convingă soarta că nu se înșelau în nădejdea lor. Așa că și primirea a fost pe măsură: bună pentru noii veniți și bună pentru familia însăși - Daedalion a reușit să uncască din nou rudele, care, în ultimii ani, au ajuns să se distrugă reciproc. Și mama a fost bine primită și socotită romană din prima clipă. (Peste câțiva vreme, ea va fi numită vandală: o dată pentru că n-a reușit niciodată să se îmbrace și să se comporte ca o doamnă de rang din Constantinopol, a doua oară pentru că fiul ei întârzia să readucă belșugul - deși era atât de ciudat și emitea afirmații atât de subtile, doar că nu era în stare să le deslușești adevăratul tălc decât atunci când măsura de prevedere conținută devenea tardivă; și a treia oară, pentru că în 586, regele Leovigild a ridicat interdicția de connubium între vizigoți și romani. Ce să conteze această măsură a unui rege barbar în capitala lumii? Probabil că, dezamăgite, rudele intenționau să trimită înapoi mama și copilul și linișteau

femeia că nu are de ce se teme de riposta legii. Dar până atunci vor mai trece ani, iar Al Patruzeci și treilea va deveni, între timp, bărbat. Și va acumula un anumit renume).

Abia ajuns în mijlocul „vechii sale familii”, băiatul începu să fie lingușit din toate părțile: era alintat, i se ofereau cadouri, era plimbat

prin oraș. În schimb, nu i se cerea decât să înfăptuiască minunea cât mai repede... De nerăbdare, i se sorbeau cuvintele din gură. Dar ceea ce spunea părea să vină de la un oracol. Dacă insistai, riscai să nu mai înțelegi chiar nimic. Fiindcă puștiul vorbea o greacă aproximativă, se mințeau neamurile. Prima prorocire pe care i-au simuls-o au notat-o și au comentat-o îndelung: „Și la Roma și la Constantinopol, viitorul va veni de la Răsărit”. La Roma vor fi înscăunați mulți papi sirieni. Constantinopolul se va mai bate o vreme cu perșii. Islamul, care abia se născuse, nu-l recunoșteau încă drept un pericol mai mare decât cel reprezentat de nenumăratele și atât de schimbătoare atacuri ale celorlalți năvălitori ce se tot scurgeau din pâlnia fără fund a Orientului. Despre Mahomed nu se vorbea mai mult în capitala lumii decât despre un rege din celălalt capăt al Universului. Abia peste ani, când arabii vor veni în valuri și vor iniția marile lor cuceriri, abia peste ani interpretarea acestei însemnări va deveni posibilă. Dar, până atunci, cine s-o înțeleagă? Și cui să-i ajute?

Arabii nu erau încă decât saracenii conduși de faima unui profet al lor. Iar Saraca era departe, undeva în Arabia Felix...

Al Patruzeci și treilea, după ce a străbătut la o vârstă fragedă imperiul de la un capăt la celălalt, în drumul său spre Capitală, învață abia la Constantinopol geografia și istoria lumii în care trăia. Acolo, departe, în Iberia, nu auzise decât despre câteva nume, total necunoscute în Bizanț, nu văzuse decât niște coline și niște păduri destul de dese ca să-i ascundă orizontul și nu pomenise decât foarte puține denumiri de personaje (Constantin, Iulius Caesar, Traian sau Honorius, împăratul

Apusului), denumiri ce se suprapuneau peste cele ale șefilor vizigoți aflați în imediata apropiere. Nici de regele acestora nu auzise. În general, în Capitală învăța că lumea se dovedea a fi considerată mult mai mare decât o putem noi măsura cu simțurile: mai mare în spațiu și mai mare în timp. Rudele îl lingușeau, insistând asupra cunoștințelor extraordinare ale Tatălui, ale lui Felician, eruditul legendar. Fiul avea și el cunoștințe deosebite, cunoștințele unui om aterizat din altă lume, care mai știe aproximativ cine a fost Honorius, nume de mult uitat de rudele elegante și cam snoabe. Copilul, pus să recupereze în viteză carențele din informațiile sale, își formă convingerea că lumea este așa cum este, însă că adulții se joacă (și) de-a conținutul unui tărâm de basm apt să le satisfacă ambițiile, tărâm care - fără a deveni decât areciori concreți - se dobândește prin învățătură, prin convențiile oferite de aceasta. Astfel, Daedalion trebuie să se obișnuiască și cu o mulțime de nume de regate și de ținuturi atât de familiare tuturor contemporanilor, deși puțini le-au străbătut cu adevărat. Daedalion știa că toate acestea nu sunt decât niște cuvinte.

În 574, Iustin II îl adoptă pe Tiberiu, care va domni când va ajunge Al Patruzeci și treilea la Constantinopol. Timpul va trece, valorile vor lovi necentenit de Bosfor, Tiberiu va dispărea și va urca pe tron nefericitul Mauriciu, Daedalion va deveni un adolescent, un june al mării metropole, însă în viața familiei nu se va petrece minunea așteptată.

Așa că avem timp să mai revenim la geografia pe care trebuia tânărul să și-o însușească. Neustria și Austrasia, Regatul Longobard și Regatul Burgundiei, Bretania și Regatele Anglo-Saxone - cunoscute mai ales datorită lui Columban - formațiunile din Nord, de la khazari și huni la popoarele mitice, pe care chiar nimeni nu le-a văzut și simțit, dar care negreșit urmau să se reverse cu atât mai cumplit din niciunde, dușmanul tradițional persan și noii pretendenți la pământurile Bizanțului, fiii lui Mahomed, toate acestea și multe, multe alte nume de țări și de neamuri se aflu pe buzele tuturor și erau introduse în vorbirea curentă asemenea cuvintelor „cas” sau „cal”. Daedalion învăța și emitea sentimente iar un institutor special angajat nota fiecare dintre aceste cugetări. Apoi doi, trei sau șapte specialiști în descifrarea oracolelor cântăreau fiecare cuvânt și încercau să-i dea o interpretare. Rudele pretindeau concluzii cât mai concrete, ceva ce să poată ei aplica imediat, ceva în stare să atragă minunea atât de așteptată și să refacă din praf măreția și norocul familiei. Specialiștii își dădeau cu părerea, neamurile făceau întocmai. Nu se întâmpla nimic.

Daedalion învăța cu profesori scumpi recupera rapid, însă nu trăda nici o clipă și în nici un fel aptitudinile extraordinare ale lui Felician. Să se fi înșelat rudele? Să nu fi fost Daedalion fiul Celui de-Al Patruzeci și doilea? Ca o pată, dezamăgirea se întindea tot mai mult, familia se dezintebra în noi certuri, viața își urma cursul și continua să roadă puțin rămas din fericirea atât de rapid dispărută. Specialiștii în oracole notau conștiincios și descifrau după puteri vorbele adolescentului: aluziile limpezi că modificările vor veni de la Răsărit. Drept urmare, doi dintre tinerii cei mai nerăbdători din familie vor pleca să-și găsească în Est norocul prevestit. Ei vor lupta în războaiele cu perșii și vor dispărea amândoi undeva în Armenia. Mici favoruri birocratice o ușoară relansare economică îi va face pe cei rămași să considere, totuși, prețul prea mare (Mai ales că nici privilegiile n-au durat

O EUROPEANĂ: GABRIELA MELINESCU

de MARIN MINCU

Calitatea dominantă a Gabrielei Melinescu este inteligența: studenți fiind am putut proba acest lucru întrucât colega mea brună, pe care Nichita venea s-o ia de la cursuri aproape în fiecare zi, era singura ființă (nu chiar atât de „abstractă”) cu care puteam să discut despre poezia lui Ion Barbu.

Pe când celelalte debutante ale colecției „Luceafărul” se înfiorau senzual tacobilizând cu candoare disimulată materia „ploilor”, Gabriela Melinescu alege abstracția restrictivă a „iernii” pentru a cerceta autoscopic „interiorul legii”; ea vrea să sugereze că discursul poetic nu se poate imagina altfel decât prin abstragerea din cotidian și senzorial. În polemică implicată cu așa-zisă „poezie feminină”, demersul esențial merge în direcția unor căutări intelectuale autoreflexive, tentațiile „luciferice”, în sens blagian, fiind mai puternice decât cele sentimentaliste. Gabriela Melinescu a scris totdeauna ca și cum ar fi fost bărbat, argumentând postulatul

conform căruia poezia nu are sex, fiind sau nu. Dacă se poate vorbi de o „corporalitate” a discursului autoarei ființelor abstracte, aceasta instituie conexiuni culturale complexe într-un **intertext** poetic extrem de vast, cu substraturi semnificante surprinzătoare. În actul poetic intervine un proces metamorfic în care se malaxează un gigantic material mitic și existențial, reducibil în final la câteva sintagme sau sugestii, cu dificultate recognoscibile dacă nu posezi lecturile și experiența autorului; de aceea, numai pactul amoros cu „diavolul” poate juca rolul de mediator în acest impact distrugător cu „drojdiile strigăciunii”, în fapt cu textul poetic, cum pare să sugereze poezia *Diavole, mă iubești tu?*: „Bem în onoarea vervei, a vigozii planetei, în onoarea demonilor de aur, a scarabelilor./pentru deriva continentelor, pentru vulcanii care vor erupe/pentru leu și căprioară./pentru misteriosul pentagon găsit la nord de Alpi./despre care nu se știa nimic./Te

întreb, Diavole, mă iubești tu?//De la naștere am primit în pântec lovitura Soarelui/și nu am încetat să ard în măruntaie./Egrete și pajere fabuloase cu putere/se încrucișează în creierul meu. Am onoarea de a trăi în splendoarea lumii/și nu am frică de răul gust./Diavole, mă iubești tu?//Nimic nu e mai frumos decât eternitatea acestei clipe/când am în nări miros de pierdere, /parfum de distrugere./Din drojdiile strigăciunii/un lotus va țâșni în gura mea”.

Gabriela Melinescu scrie fără complexe, ca o adevărată poetă europeană și poeziile sale pot fi oricând „traduse” din/în limba română (în orice limbă!) întrucât emit acel halou de semnificații ce caracterizează totdeauna discursul unui mare poet. Acum îmi dau seama de ce, luând în mână volumul de *Poezii* (Ed. Vitruviu, 1997), și răsfoindu-l am fost șocat întrucât tăietura versului și iradierea semantică a acestuia nu se înscriau în topografia textelor scrise de poezii de acasă. Parcă, de fiecare dată, se adaugă încă ceva, un vârtaj interstițial, o rigoare neașteptată, un liant neprevăzut ce proiectează discursul într-un plan pluridimensional, scoțându-l din simpla ros univocă și oferindu-l unei lecturi n generoase. De când se află în Suedia, Gabriela Melinescu scrie altfel, mai grav și mai concentrat decât înainte, investigând și răsucind sintaxa poetică cu autoresponsabilitate sporită, ca un scriitor european autentic.

recuperări

Constrâns să fie un subsidiar al gloriei celor doi Caragiale, I.I. și Mateiu, Luca Ion Crăgiată (Luchi) are o existență paradoxală în istoria literaturii române. Caragiale cel mare umple o epocă și o mare scenă literară. Mateiu întruște postum entuziasmele unor fanatici spirituali ca Ion Barbu; Luca Ion e cunoscut nu prin poemele originale, ci prin traducerile din Poe (*Corbul*) și din Hansun (*Pan*). Ion Pillat și Perpessicius i-au reiterat antologic o parte din operă (*Antologia poezilor de azi*), dar de-abia prin ediția din 1976, îngrijită de Barbu Cioeulescu (Colecția „Restitutio” a Editurii Minerva), ni se prezintă o imagine aproape integrală a acestei opere. Titlul volumului (*Jocul oglinzilor*) e dat după cea mai cuprinzătoare culegere manuscrisă rămasă de la autor și păstrată în colecția Institutului de teorie și istorie literară „G. Călinescu”. Volumul cuprinde, în afara versurilor publicate (începând cu *Tripticul madrigalesc* și sfârșind cu *Irisovul Domniței*) foarte multe inedite: *Eligiile înfiorate* - 1916 (Inst. „G. Călinescu”), *Chipurile sulmenite* - 1917 (ibidem), *Izvorul vrajei* - 1917 (Muzeul din Ploiești), *Jocul oglinzilor* - 1921, *Dintr-un oraș de munte* - 1916-1921, (comunicate de sora poetului, Ecaterina Logadi), *Răzlețe*. Dintre traduceri sunt reproduse numai două, *Corbul* lui Poe și o *Baladă* de Villon, pe motivul că Pan-ul lui Knut Hamsun a mai apărut în ultimii ani. Romanul *Nevinovățiile violene* (editat în 1969) nu figurează din aceleași motive în sumar. De un deosebit interes sunt paginile insolite, reproduse în anexă, despre marele Caragiale (*Amintiri despre Caragiale*).

Pe când se năștea Luchi (1893) poezia română trăia sub zodie eminesciană, când își scrie primele versuri apăruse Tudor Arghezi,

REÎNTOARCEREA LUI LUCHI

de EMIL MANU

Bacovia, Minulescu, Pillat, nume care-și găseseră rezonanțe în versurile celui de-al treilea Caragiale. Ca și ceilalți scriitori cu același nume Luchi este extrem de exigent cu opera lui și publică cu parcimonie programată numai două cichuri, pe care ulterior le reneagă selectând altele (rămase inedite), gândite să-l reprezinte (*Jocul oglinzilor*).

Citindu-l, în postumitate, credem și noi ca Lovinescu, nuțând expresia, că prin Luchi Caragiale poezia română pierdea pe unul din cei mai elocvenți moderniști. Pornind de la simbolismul lui Laforgue, fapt ce-l asociază prea automat lui Bacovia și de la neoclasicismul simbolist al lui Moréas (ce-l apropie de Pillat și Minulescu) L. I. Caragiale este, ca și Mihail Săulescu, un expresionist: în orice caz este printre primii poezii din epocă slujitori lucizi ai depoetizării: *Când te-am zărit/Întăia oară/Purtai un sweater verde./Când te-am zărit/Treceai grăbită și tăcută/Prin parcul/Umed și crepuscular./Purtai un sweater verde./Și-n ochi indiferența/Stranle-a lecioarelor/Surâzătoare și candidă/Din magazinele englezești/Expuse/Prin peroanele de gări...*

În *Eligiile înfiorate*, de exemplu, neologismul e ridicat la rangul de principiu literar; în versurile din acest cichu poetul ajunge să citeze cu dezinvoltură ironică expresii în franceză și inscripții poliglote. În *Jocul oglinzilor*, în schimb, mărindu-și

exigența stilistică, ajunge la o expunere cursivă de afecte, într-o scriitură parnasică impresionistă: *Port până seara-n palme mirosul de pădure./C-am mângâiat buștenii și trunchiurile vii./Și ghiarele uscate din vreascuri cenușii./Și-am strâns în buze-aprinse amarele răsuri (Ale vieții).*

Versurile strânse în această restituire generoasă și exigentă se citesc în mod cursiv descoperind un poet auto-abandonat și sortit să fie mereu comentat și clasat al treilea; nici după această lectură poetul nu escaladează clasificăția, devenită loc comun, dar nu revelează o poezie mai modernistă sau ce puțin mai plină de intenții moderniste decât alții contemporani. Mateiu rămâne mare prieten, fascinația Crailor, operă desăvârșită, ca un viciu spiritual perfect. Poezia lui L. I. Caragiale e însă a unui poet de disponibilitate abandonate, reluate și fructificate de alții ulterior. Scrisoarea sa cu un motto din S Augustin, tipărită în 1921, poate fi pusă în paralelă perfectă cu multe din poemele unor aplaudați moderniști, iar ineditele *Meditații* (*Dintr-un oraș de munte*) pot fi oricând cuprinse într-o antologie de poezie modernistă. Luca I. Caragiale, venind dintr-o epocă de glorie simbolistă, se înscrie ca destin formeale ulterioare ale curentului și multiplică posibilitățile de comentariu istorico-literar îmbogățind, cel puțin tangential, biografiile celorlalți doi scriitori din familie.

CUVINTE ROMÂNEȘTI DIN...
ROMÂNEȘTE

de MARIANA PLOAE-HANGANU

Am amintit deseori de cuvintele românești împrumutate din alte limbi. Nu este mai puțin adevărat că limba Aromână, la fel ca și alte limbi, și-a creat propriile cuvinte, plecând fie de la cuvinte sau elemente latine moștenite, fie de la cuvinte latinești, slave, maghiare, grecești, franceze, germane etc., împrumutate mai târziu. Există, de asemenea, un număr apreciabil de creații onomatopeice. Analizând aceste cuvinte, chiar în condițiile în care nu întreprindem o analiză exhaustivă, se pot desprinde câteva observații interesante, anume, numărul cuvintelor derivate, având la bază un cuvânt românesc moștenit din latină sau un împrumut vechi, este întotdeauna mai mare decât numărul derivatelor care au la bază împrumuturi latinești târzii sau din alte limbi moderne. Cunoștințele statistice sunt la modă, vom da și noi, spre ilustrare, o statistică întocmită cu ocazia altor lucrări, pe baza Dicționarului Limbii Române Moderne, București, 1958. Din numărul total de aproximativ de 50000 de cuvinte ale acestui dicționar aproape 10000 sunt latinești, iar dintre acestea doar 2000 sunt cuvinte moștenite, iar restul sunt cuvinte derivate pe teren românesc, plecând de la o bază latină moștenită. (Cifrele oferite spre exemplificare au fost intenționat rotunjite pentru a putea urmări mai ușor situația pe care vrem să o explicăm). Din numărul total de 4000 de cuvinte vechi slave 1300 sunt împrumutate și aproape 3000 sunt formate pe teren românesc plecând de la cuvintele deja împrumutate. În cazul împrumuturilor târzii din latină sau limbile moderne situația, în privința derivatelor, se prezintă aproape invers, numărul derivatelor este mai mic decât al cuvintelor împrumutate direct. Astfel, există aproape 13000 de cuvinte împrumutate din franceză și doar 6500 de cuvinte derivate din cuvintele francezești împrumutate, 750 de cuvinte latinești târzii și doar 420 de derivate având la bază cuvinte latinești, aproape 900 de cuvinte de origine germană și doar 317 derivate cu bază germană. Concluzia care se poate degaja din această sumară situație prezentată este că puterea derivativă a limbii române a fost mai mare în cazul împrumuturilor vechi și scade pe măsură ce limba efectuează împrumuturi tot mai recente. Cu alte cuvinte, dinamica limbii era cu mult mai dezvoltată în perioada ei vechi și modernă decât în epoca actuală. Iată de exemplu, din cuvântul bătrân la baza căruia stă lat. *betranus* pentru lat. *clavus* veteranus s-au format următoarele derivate: bătrânel, bătrâna, bătrânică, bătrân(ul), bătrânuș, bătrânic, bătrânicuș, bătrânie, bătrânel, bătrânesc, bătrâneț, bătrânește, bătrânețe, bătrâneșă, bătrâniș, bătrâni, îmbătrâni, îmbătrâniți. În același fel, din negru care vine din lat. *niger*, - grun au derivat negreală, negreacă, negrețios, negri, negrișor, negritură, negru, negrușor, negrușcă, negruș, înnegri, înnegreală, înnegrire, înnegrit, înnegritură și exemplele ar putea continua. S-a spus că limba română este o limbă de tip derivativ, adică formează cuvinte noi în special prin procedeul derivării, iar în cadrul acestuia, un rol preponderent avându-l derivarea cu sufixe. Din totalitatea cuvintelor derivate au fost identificate peste 800 de sufixe dintre care jumătate sunt sufixe simple, jumătate complexe, adică rezultate din combinarea mai multor unități mai mici, fie sufixe, desinențe, articole etc. Epocile moderne de dezvoltare ale vocabularului se caracterizează prin împrumuturi masive, împrumutându-se atât cuvinte-bază cât și derivatele acestora. În urma pătrunderii în limbă a unor neologisme derivate, s-au detașat o serie de sufixe neologice, care adaptate fonetic au început să producă derivate pe teren românesc. Astfel, din cuvinte ca angrenaj din fr. *engrenage*, sondaj din fr. *sondage* s-au desprins sufixul -aj care atașat altor cuvinte-bază a format cuvinte ca martiraj, mercantilaj, periaj, procentaj, punctaj. Sufixe moderne foarte productive se dovedesc a fi printre altele, -bil ca în: descifrabil, difuzabil, evacuabil, măsurabil, vindecabil etc. sau -ism ca în cuvintele: cameleonism, didacticism, lichellism, metaforism, străinism etc. Fără îndoială, continuă și productivitatea sufixelor vechi, de tipul: -aș, -el, -esc, -ime, -tor. Toate constituind mijloace eficiente de exprimare a celor mai nuanțate semnificații.

bujor nedelcovici

VIATĂ ȘI
SPECTACOL

27 septembrie 1992

* Alegeri în România. Au câștigat neocomuniștii. Oare aceasta a fost orientarea unui popor? Voința ascunsă în subconștientul colectiv care nu a putut face distincția între sensul ascendent și benefic și cel descendent și malefic? Manipulare? Vechii idoli mentali? După doi ani de la „Revoluția din decembrie 1989”... întinericul, izolarea. Sunt și câteva explicații socio-politice: dezinformarea, absența unor dezbateri publice pregătitoare, lipsa de maturitate politică, frica de libertate, teama de viitor și ziua de mâine, siguranța când ești „un individ asistat” și ai - de bine de rău - un minim necesar și în special: „Să nu dai ciora din mână pe cea de pe gard”.

Ora 16,45. Plimbare pe marginea Canalului Saint-Martin.

Atenția mi-a fost atrasă pe un pește care ieșea la suprafața apei, se zbătea, intra în apă și se străduia să înoate. L-am urmărit îndelung și nu știam cum să-i vin în ajutor... Mișcările se răreau, efortul de a se salva slăbea, spasmele morții se micșorau... Și cu stăteam încrăenit și neputincios la marginea malului. Apoi brusc a încetat să se mai miște. A fost luat de apa ce curgea încet spre ecluză.

Acest pește pare că ar semăna cu... Blocaj, eșec, sufocare, înec. Oare ne mai poate salva ceva de la dezastru? În durata lungă a timpului istoric acest eveniment nu va fi decât „un detaliu”, dar care vor fi consecințele în durata scurtă a timpului istoric? Vom muri și... vom vedea!

Rânduri scrise cu ocazia transcrierii caietului.

În 1992, am fost la Ambasada României de la Paris să votez. Acolo am întâlnit un vechi prieten care a avut aprecieri nefavorabile la adresa candidatului Emil Constantinescu. Evident, era de partea lui Iliescu. Nu am comentat. Același prieten sărise în apărarea „seriorului” Păunescu cu puțin timp înainte. După câțiva ani, în 1997, l-am întâlnit pe fostul meu prieten tot la Ambasada României, dar de data aceasta cu ocazia decernării titlului de Doctor Honoris Cauza actualului președinte, Emil Constantinescu. Am fost extrem de surprins să-l văd acolo alături de cel pe care... îl criticase cu atâta asprime. Am vrut să-i amintesc „discursul ținut în 1992”, dar cineva a intervenit în discuția noastră și am abandonat intenția. Minunată este viața și spectacolul ei!...

29 septembrie 1992

* Mircea Eliade: Jurnal.

„Chaque exilé est un Ulysse en route vers l'Ithaque. Toute existence réelle reproduit l'Odyssée, le chemin vers l'Ithaque, vers le centre. L'exilé doit être capable de pénétrer le sens caché de ses errances et de les comprendre comme autant d'épreuves initiatiques qui le ramènent vers le centre. Chacun va vers sa maison avec ses propres jambes, avec ses propres maux”.

Nu! Pentru mine R. nu mai reprezintă nici Itaca și nici Centrul! Nici o Penelopă nu mă așteaptă acolo. M-am vindecat de bolile mai vechi: iluzie + idealitate + nostalgie + speranță. Gata! Basta! Mi-a rămas doar Odiseea.

Pelerinajul prin lumea întreagă pentru a cunoaște „le sens caché de ses errances est de les comprendre comme autant d'épreuves initiatiques”. Dar care nu mă mai duc la Centru! Am obținut „le désenchantement du monde”. A încetat „la cérémonie magique qui transforme l'être en rituel sacré avec la dignité d'un Mythe”. Am obținut un dublu recul (detașare și luciditate): în raport cu mine (Ego) și cu trecutul meu: Timpul.

* În Japonia, mormântul eroului național nu este reprezentat de o singură persoană, ci de un grup de 47 de soldați care au murit și care reprezintă spiritul națiunii nipone. Accentul nu se pune pe „individ”, ca în occidentul european, ci pe „grup” și colectivitate. Diferență esențială...

* În timpul foametei din Irlanda (1846-1851), provocată de îmbolnăvirea culturilor de cartofi, au murit un milion de persoane și tot atâtea au emigrat în Statele Unite.

Foametea din Irlanda îmi amintește de cele două foamete din Ucraina în care au murit peste 11 milioane de țărani (kulaci): 1921-1922 - 5 milioane de morți; 1932-1933 - 6 milioane de morți.

Dificil de realizat un vechi proiect: o scurtă istorie a masacrelor de-a lungul istoriei. În fiecare zi descopăr alte noi masacre, cum ar fi cel făcut de Henry Morton Stanley în Congo (1885-1890) care, în numele unei „expediii civilizatoare” și sub protecția regelui Leopold al II-lea al Belgiei, a ucis 10 milioane de africani. (Les Fantôme du roi Léopold. Un holocauste oublié. Adam Hochschild, Belfond).

GURA ACEEA...

Scriitorul uruguyan Mario Benedetti s-a născut în anul 1920, la Paso de los Toros. A colaborat la aproape toate revistele culturale ale continentului sud-american și a practicat critica literară la importanta revistă săptămânală de literatură „Marcha”. Opera lui este foarte diversă: poezie, proză (povestiri și romane), teatru, eseu și altele. Este unul dintre puștii scriitori din țara sa care se arată preocupat de destinul celor mai umile pături sociale. Cele mai importante cărți ale sale sunt: Povestiri din Montevideo și Poeme pentru funcționari. Povestirea Gura aceea..., tradusă acum pentru prima oară în limba română, îi certifică talentul și o sensibilitate aparte.

asiunea pentru circ îi venea din vremuri îndepărtate: aproape două luni! Dar atunci când întreaga ta viață este alcătuită din numai șapte ani și, pe deasupra, lumea celor mari o vezi ca printr-un cristal bine șlefuit, două luni reprezintă un timp considerabil.

Frații săi mai mari au fost la vreo două-trei spectacole de circ și imitau, anume pentru el, cât se poate de real, numerele acrobaților și, mai ales, pe cele ale clovnilor. Și prietenii lui de joacă au văzut cel puțin un spectacol și râdeau în hohote atunci când își aminteau „fazele” comice.

Carlos nu-și putea imagina că tot ceea ce spuneau cei din preajma sa despre circ nu erau altceva decât niște exagerări ca să-i provoace lui imaginația, că-i erau destinate anume lui, cel care nu a fost niciodată la circ. Și nu a fost dus niciodată la circ pentru că tatăl-său, de altfel bine intenționat, socotea că circul este un spectacol de risc inutil pentru un copil sensibil și se referea mai ales la exercițiile executate la trapez.

Și Carlos simțea un fel de durere de curiozitate și neputință în piept de câte ori își amintea sau i se amintea de circ și de clovni iar această durere devenea din zi în zi tot mai greu de suportat.

Pentru a scăpa de suferință, băiatul își pregăti în gând o frază bine ticluită pe care, la momentul oportun, o lansă tatălui său: „Tăticule, nu putem găsi, oare, o modalitate de a vedea și eu un spectacol de circ? Toți frații și toți prietenii mei au fost, până acum, la circ..”

La șapte ani, orice mic discurs sau oricare frază ceva mai lungă devine, prin rostire, patetică și convingătoare și tatăl, de obicei taciturn, se văzu nevoit mai întâi să

zâmbescă, după care să-i dea explicații: „Dragul meu, dar cu nu vreau decât atât: Să nu-i vezi, ca să nu ți se facă rău, pe acei inconștienți trapeziști”.

Carlos simți o mare ușurare. Era salvat! Dacă numai asta era, se putea găsi o soluție pentru că el nu ținea neapărat să vadă trapeziștii, ci clovni: „Dar merg cu mama, strigă aproape copilul, și la numărul cu trapeziștii puteam să plecăm!”. „Bine, fiule! acceptă tatăl său. Da, în felul acesta poți să mergi și tu la circ.”

În ziua următoare, maică-sa cumpără două bilete și sâmbătă seara se și aflau sub cupola circului - dar până în clipa aceea timpul a trecut foarte greu..

În cele din urmă, spectacolul a început: după parada multicoloră a artiștilor în vehicule neobișnuite și cu tot cu animalele lor disciplinate, defilare ritmată de muzica unei fanfare, a apărut o femeie înveșmântată în roșu. Ea a executat un număr de echilibristică pe un cal alb care alerga în jurul arenei strârnind talașul sub copite. Spectatorii au aplaudat cu generozitate această evoluție dar Carlos aștepta nerăbdător apariția clovnilor. A urmat un dresor cu niște maimuțe care mergeau pe biciclete anume adaptate pentru ele. Din nou aplauze. S-a produs și un scamator pe care băiatul l-a urmărit mai mult printre gene, fără a-și putea stăpâni un lung căscat. Publicul l-a aplaudat însă frenetic.

Clovni! În sfârșit, clovni!..

Băiatul se trezi ca dintr-un vis intrând în alt vis. Erau patru saltimbanci, doi pitici și doi oameni normali, toți fardați din belșug și cu hainele în culori stridente, alandala pe ei. Cel mai înalt dintre clovni făcu o piruetă-per-un picior, dintr-acelea pe care o imita unul dintre frații săi, iar un pitic și-a introdus capul între

picioarele sale, drept pentru care încasă un zgomotos șut în fund. Au urmat tot alte figuri de felul acesta. Aproape toți spectatorii râdeau în hohote iar unii dintre cei mai tineri, și desigur ce urmează, se prăpădeau de râs chiar înainte ca vreun clovn să fi comis vreun gest. Din motive absurde, cei doi pitici s-au încăierat. Unul dintre clovni înalți îi ațâța și-i învăța cum să se lovească mai tare și mai eficient, pe când celălalt încerca să-i despartă.

În toila tevatirii, clovnul despărțitor s-a apropiat foarte mult de mantinclă, chiar de locul unde se afla copilul - și atunci Carlos a reușit să-i vadă gura lui obosită de sub răsucit, conturat de machiaj. Pentru o clipă și clovnul a surprins chipul mirat al copilului și i-a zâmbit imperceptibil cu buzele lui adevărate.

Între timp, ceilalți trei și-au terminat numărul și clovnul uitat la mantinclă execută, împreună cu trupa, câteva salturi finale, încremenind apoi în poziții statuale. Spectatorii au aplaudat în delir - ceea ce a făcut și mama băiatului. Și cum, în timp ce se făceau clovni de râs, trapeziștii își pregăteau aparatele, conform înțelegerii, mama și-a luat fiul de mână și au ieșit în stradă.

Ei bine, da, acum văzuse și el un spectacol de circ! Se simțea ușurat, era egalul fraților și prietenilor lui de joacă și avea ce să le povestească a doua zi. Totuși..

Simțind că se întâmplă ceva neobișnuit cu fiul ei, mama îl purtă spre o porțiune mai luminată de trotuar din dreptul unei vitrine. Îl privi de sus, foarte mirată și ștergându-lăcrimile așa cum numai o mamă o poate face și îl întrebă de ce plânge. Nu cumva pentru că nu au rămas să vadă și trapeziștii?

Băiatul nu-i răspunse în nici un fel. După un timp, copilul care avea în minte numai imaginea acelei guri amare și chinuite de sub fardul brutal al clovnului de lângă mantinclă, răspunse totuși cu glasul îngreunat de lacrimi:

„Plâng pentru că, pe mine, clovni aceia și-au făcut să râd!”

Traducere și prezentare
de Ezra Alhas

Editura „Scrisul românesc” din Craiova (oraș ce are meritul de a fi fost primul din România care a recunoscut formal personalitatea lui Jacques Derrida, printr-un doctorat honoris causa) traduce și publică, în 1998, o carte din 1993 a filosofului francez, Khôra. Nu e o carte-vedetă, ca Gramatologia, *Scritura și diferența* sau *Glas*. E însă o bună cale de acces către „Derrida” (mitul, cărțile, filosofia lui), pentru că aici pot fi urmărite cu relativă „ușurință” arabescurile unui discurs absolut special, datorită caracterului lui mai aplicat: Khôra este, sau începe prin a fi, un comentariu al dialogului platonician *Timaios*.

Ce este înseamnă „khôra”? Pe parcursul întregului text se încearcă nu o definiție, fie și aproximativă, a acesteia, cum ar fi, poate, de așteptat, ci tocmai înlăturarea oricărei posibilități de a o explica, atât prin traducere, cât și prin diverse analogii, metafore ori interpretări logico-filosofice. Astfel, khôra nu trebuie să fie privită ca obiect al eseului lui Derrida, căci ea „nu se lasă niciodată atinsă (...) și în nici un caz epuizată de acele tipuri de lucrare tropică sau interpretativă” (p. 30), „și ea „dă chip locului de înscriere a tot ceea ce este marcat pe lume” (p. 50). Nu e însă nici un spațiu abstract, ci cuprinde „face posibil” orice loc ocupat vreodată de ceva sau cineva, și ocuparea însăși a locului respectiv. Frecvența negațiilor nu echivalență însă cu adoptarea unei strategii apolantice de definiție: singura ei proprietate e de a nu admite nici o determinare, de a nu putea primi nimic pentru ea, chiar dacă totul se înscrie în ea. Toate interpretările atașate khôrei pînă astăzi se află deja, sunt prevăzute de textul lui Platon.

Atunci, o cale mai adecvată de a o gândi ar putea fi cea a mitului cu logica lui particulară? Și această posibilitate e eliminată de Derrida, căci ține de structura khôrei (nu de „esența” ei, pentru că nu are o esență, în sensul cu care ontologia încarcă acest termen, opunându-l „fenomenului”) faptul de a exceda/preceda orice opoziție, orice polaritate. În oculurile pe care le face prin istoria filosofiei, cu opriri mai îndelungate la Hegel și la Heidegger (cu consecințe diferite), Derrida discută condițiile discursului despre khôra, accentuând necesitatea evitării modalităților obișnuite ale filosofiei, antropologiei, teologiei, retoricii etc. În acest caz. O analogie poate fi totuși stabilită cu spațiul/locul care există la Heidegger între „fiind” și „ființă”, Derrida dezvoltând această idee în analiza pe care o face punerii în abis ca figură structurantă în *Timaios*.

Ne putem întreba de ce Derrida alege tocmai acest subiect „imposibil”, de negândit cu instrumentele logicii binare, în legătură cu care nu se poate vorbi în chip „adevărat”, ci numai „verosimil”. Dacă raportăm Khôra la alte texte derrideene și urmărim aparițiile anumitor termeni, vom observa că eseul acesta în marginea unui dialog platonician „legitimează”, într-o anumită măsură, unele teme ale deconstructivismului. Astfel, Derrida folosește prilejul oferit de particularitățile khôrei pentru a ataca „logos-ul ontologic”, cu distincțiile lui fals neutre, în realitate privilegiind unul din cei doi termeni: vorbirea față de scriere, filosofia față de mit sau joc, sensul față de formă, masculinul și nu femininul, tema/teza filosofică și nu fluctuațiile libere ale discursului. (Ar fi interesant de urmărit și felul în care Julia Kristeva gândește acest de negândit care este khôra.) Să dăm un singur exemplu de

UMBRELA MULTICOLORĂ A POSTMODERNISMULUI

de OANA FOTACHE

formulare ironică ce vizează tiparele și tipicurile filosofiei: „ea» nu poate vorbi filosofic despre ceea ce seamănă doar cu mama, doica etc. «referire la analogia care s-a făcut de la Platon încoace între khôra și receptacol, mamă, doică, figurile feminității în general». (...) Ea nu vorbește decât despre tată sau despre fiu” (pg. 87-88). Pentru a vorbi despre khôra, pentru a o înțelege (sau a-i semăna chiar, cum reușește s-o facă Socrate, crede Derrida, în *Timaios!*) e nevoie de întoarcerea la o pre-origine a filosofiei, la o

logică „a ambiguului, a echivoceului, a polarității”. Căci khôra însăși „precede” și primește” filosofia. Iar Jacques Derrida, în situația paradoxală de autor al unui text despre ceva ce nu poate avea autor, evită orice sentință, orice rigiditate, pînă și orice ordine aparentă a structurării discursului, prin oculuri, reveniri, reformulări, întrebări în locul tradițional al răspunsurilor. Și ca să închidă cercul și să pună capăt spiralei ideilor care se cheamă una pe alta și se adaugă una alteia, eseul se încheie cu un paragraf din *Timaios*.

*

S-a întâmplat să citesc, după cartea lui Derrida, *Poetica occidentală* a structuralistului Lubomir Doležel, pe care Editura Univers a tradus-o cu promptitudine, în același an 1998 în care a fost terminată (ironic, aceasta e posterioară eseului poststructuralistului francez!). În fapt, Doležel urmărește aici istoria ideii de structură în teoria literară de la Școala pragheză la Aristotel (n-am greșit, aceasta e cronologia implicată în demersul auto-justificator al autorului ceh). O istorie în care Orientul - dacă includem forțat în această categorie oricum imprecisă Grecia, Rusia, Cehia - are o pondere aproape la fel de mare ca și Occidentul (interesant acest „imperialism cultural” promovat de un estic). Este, fără

îndoială, o istorie structuralistă a structurii, care nu-și propune totuși să trateze și perioada postbelică de glorie a modelului respectiv, marcată către sfârșit de trădări, reconvertiri, contradicții, pînă la disoluția lentă. Din punct de vedere al coerenței demonstrației, limita pe care și-o propune Doležel e bine aleasă. Firește, i se pot reproșa destule, nu însă și efortul de a construi (deși intenția lui a fost să-l descopere în faptele „brute”) un sistem, chiar dacă putem să nu fim de acord cu valabilitatea unei asemenea încercări.

Astfel, Lubomir Doležel, căutînd principiile epistemologice ale *Poeticii* lui Aristotel, remarcă faptul că „representarea tragediei devine un model structural” (p. 28), și analizează apoi postulatul non-aditivității și pe cel al completitudinii ce întemeiază acest model. Critică însă tendința universalistă, generalizatoare a teoriei aristotelice, care pierde din vedere varietatea manifestărilor individuale ale literaturii. Căci, fundamentându-și poetica pe analiza tragediilor lui preferate, Filosoful a făcut posibilă interpretarea principiilor formulate de el în sens normativ pentru multă vreme de atunci înainte.

Interesant e capitolul dedicat lui Leibniz și apariției poeticii lumilor posibile, o alternativă la doctrina clasică a mimesis-ului. Din păcate, observă autorul cărții, teoria leibniziană a fost lipsită de influență, ideea afirmându-și forța abia recent (vezi, de pildă, *Lumile ficționale* ale lui Toma Pavel).

Poetica morfologică a romanticilor (Goethe, Humboldt și discipolii lor) ar reprezenta, potrivit lui Doležel, o altă etapă în prefigurarea modelului structuralist al operei literare. Principalul progres (preocupare a autorului afirmată inclusiv în subtitlul *Poeticii occidentale: Tradiție și progres*) este, în această perioadă, înlocuirea modelului mecanicist de către modelul organic. Tot la romantici (Wordsworth, Coleridge), Doležel detectează o altă idee ce va face carieră în secolul al XX-lea, și, după el, totodată o temă fundamentală a poeticii, cea de limbaj poetic (pentru o critică a selecției acestor teme de către teoretician, vezi Postfața lui Călin-Andrei Mihăilescu).

Aș lăsa cititorului plăcerea de a citi fără comentarii tendențioase din parte-mi a doua jumătate a cărții, dedicată istoriei poeticii structurale propriu-zise, de la originile acesteia în semantica poetică franceză (Bréal, Saussure, Bally ș.a.), trecînd prin formalismii ruși și sfârșind, cum spuneam, cu Școala de la Praga și figurile ei dominante (Jakobson, Mukarovsky). Și asta pentru că vreau să închei cu un citat din introducerea lui Doležel, care poate funcționa ca apărare a autorului cu armele „inamicilor” lui relativisti: „în gândirea literară, «revoluțiile» vestite cu mare zarvă (...) nu sunt înlocuirii ale unor paradigme teoretice, ci proclamări ale unor deplasări de putere în instituția culturală” (p. 9, s.m.).

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE VĂZUTĂ DE ION CUCU

1). Cleopatra Lorintiu, poeta care ne trimite pe undele magnetice în afara granițelor.

2). Reîntors în țară, după ce a făcut o propagandă eficientă ca director, în Orașul Luminilor, Horia Bădescu e pe punctul să ne ofere un nou grupaj de versuri.

3). La Ambasada Română din Elveția, Viorel Grecu nu uită compania în care a fost, de multe ori, în postura realizatorului de televiziune. În imagine, Ștefan Bănulescu.

4). Sub camera de luat vederi: Marin Preda, Theodor Balș și Dumitru M. Ion.

5). Sub asistența unui redus public (Ion Cucu, Valentin Hossu-Longin, George Genoiu), Cornel Regman îl ferește pe Traian T. Coșovei cu un premiu.

